

ЗМІНИ В ТРАДИЦІЇ ВІЗАНТІЙСЬКОГО ІСТОРІОПИСАННЯ ПІСЛЯ ЛАТИНСЬКОГО ЗАВОЮВАННЯ

У статті досліджується візантійське історіописання кінця XII – середини XIII ст., на прикладі творів Георгія Акрополіта та Микити Хоніата. В ній проаналізовані зміни, що відображають політичний та ідеологічний світогляд авторів, а також вплив на них доби Латинського завоювання.

Ключові слова: історіографія, історіограф, хроніка, антична література, стиль, імперія.

Історія свого часу була жанром мистецтва, якому було властиво відображати політичні тенденції свого часу. Хроніки часто демонстрували ще й зміни уяви та історичної пам'яті народу. Для греків-ромеїв початок XIII століття став болючим досвідом, однак подальші події показали, що криза породила розвиток, який дав сили для відновлення повноцінної державності. Реформи і державна політика спадкоємиці Візантії того часу, Нікейської імперії, потребувала і зміни світогляду еліт і простолюдю.

І саме цей злам відображає грецька історіописна традиція XIII ст., що представлена «Історією» Нікити Хоніата та Георгія Акрополіта. На жаль, в європейській історичній науці тільки з 1990-х рр. простежується спроба системного вивчення світогляду, історико-літературної спадщини, творчої лабораторії Нікити Хоніата. Серед робіт варто виокремити напрацювання російсько-англійського медієвіста О. Каждана, італійського історика Р. Маїзано, іспанського дослідника А. Браво. У свою чергу, «Історія...» Георгія Акрополіта не репрезентує навіть такої обмеженої історіографічної традиції.

Доречно відзначити, що катастрофа 1204 р. стала поворотною в історії Візантії. Можна навіть говорити про ментальні, світоглядні антиподи «двох Візантій». Тому в статті сконцентруємо увагу на виявленні світоглядної революції в історичній спадщині Візантії XIII ст., яка найбільш повно розкривається у творчості Нікити Хоніата та Георгія Акрополіта.

1204 р. після завоювання Константинополя хрестоносцями зникла єдина держава. На спадщину Візантії стали претендувати цілих три ромейські держави: Епірський деспотат (царство), Трапезундська та Нікейська імперії. Саме остання під проводом роду Ласкарів, якому все ж судилося царювати у відновленій державі, відновила 1261 р. Імперію Ромеїв, якій однак не судилося знову стати єдиною імперією всіх греків. В цілому, розпад імперії породив кризу, яка стимулювала правителів до реформ, а нові центри ромейської державності до розвитку.

На величезному просторі Балкан і островах Егеїди було сформовано складну систему васальних держав, що утворили Латинську імперію, а також колонії Республіки Святого Марка. Візантія та Західна Європа зустрілися у нищівній війні, щоб створити новий політичний, економічний і культурний простір. Центри влади були перенесені із столиці на місця. Схожа ситуація сталася і зі розвитком мистецтва, науки та культури в цілому. Близькість двох світів (ромейського та Латинської Романії) не була дружньою, однак ці культурні простори невідворотно впливали одне на одного. Західний світ познайомився зі здобутками культури Візантії та збереженими творами античних авторів. У той же час вплив на культури ромеїв зі сторони Заходу також був. Візантія по справжньому відчула церковну схизму 1054 р. саме 1204 р. Стиль написання літературних творів змінювався під впливом Заходу. На межі XII – XIII століть з'являється автори ромеїв знайомляться із жанром куртуазного лицарського роману [5, с. 65]. Та й вже у звичних формах літературного мистецтва відчуються нові мотиви. Тема Божого провидіння не зникла, однак уваги стало приділятися більше внутрішньому світу людини, її мотивам та переживанням [3, с. 197]. Фактично був даний старт розвитку і

становленню гуманізму у Візантії, що правда відбулося вже у добу династії Палеологів (так зване «Палеологівське відродження») [7, с. 5].

І звичайно ж зміни торкнулися й історіописання. Їх ми розглянемо порівнюючи двох авторів Нікту Хоніата та Георгія Акрополіта. Перший писав свою «Хроніку» до Латинського завоювання, однак завершив її вже після падіння Константинополя 1204 р., свідком якого він був сам. Акрополіт був державним діячем і був на службі в Нікейській імперії у Іоанна III, Феодора II та Михаїла VIII Палеолога. Його твір без назви (в історіографії названий «Історія») слугує найповнішим джерелом з історії Візантії 1204-1261 рр. Ці два автори почасти були свідками та учасниками описуваних подій, значну частину згаданих персоналій історіографи знали особисто. Крім того Нікіта Хоніат дав частину матеріалу для творчого доробку Георгія Акрополіта. Однак твори різняться за стилем і їхня близькість у хронологічному та культурному плані добре допомагає проілюструвати зміну в традиції історіописання. Для порівняння ми й візьмемо другу частину «Хроніки» Хоніата написаної на межі століть і «Історію» Акрополіта завершено, імовірно, у 1260 – 1270 рр.

Доба XIII ст. певною мірою стала переломною в історії Візантії. Що характерно саме тоді закладалися підвалини для підйому культури в час правління Палеологів. Суттєвих змін набула і традиція історіописання, які навіювалися двома шляхами. По-перше, із середини піднімався дух вже не імперського, а саме ромейського патріотизму [3, с. 197] і певною мірою націоналізму, що яскраво помітно по твору Акрополіта та пізніх авторів. По-друге, віяння із Заходу. У добу Комнінів Візантія лишалася імперією, що розглядала відомі їй межі в минулому підконтрольні Риму, якщо не своєю сферою впливу то принаймні сферою інтересів. Вже понад століття тривала доба хрестових походів, Латинська Сирія приймала хрестоносців, які вели бої з перемінним успіхом. Коли свого часу Олексій Комнін звернувся за допомогою до Риму то правляча еліта Імперії Ромеїв розраховувала не лише на повернення втраченої частини Малої Азії. Після Першого Хрестового походу з'явилася надія на повернення всіх колишніх земель Східної Римської імперії під управління василевса.

На прикладі творчості Нікіти Хоніата ми можемо спостерегти порівняно часту апеляцію до біблейської традиції та до античної літератури і міфології [8, с. 2]. Тоді й політичні уявлення авторів хронік суттєво різнилися. Не секрет, що особі василевса державним законам, в умовах підпорядкування влади духовної світській, надавалися певні сакральні смисли [6, с. 66]. Ромеї у свідомості владик і сусідів були не етносом, а радше релігійна ознака, коли ділили по вірі на «вірмен» та «ромеїв». Зокрема Нікіта Хоніат використовує сучасні етноніми для релігійної ознаки, говорячи про те що вірмени та алермани вдалися у ересь та не шанують ікон [8, с. 25-26], автор ілюструє нам дві цікаві речі. Спершу те, що для нього вірменин – віросповідання, тобто ті представники східного християнства, що не підпорядковані Патріарху Константинопольському. Алермани для нього є радше асоціацію з аріанами, що були переважно германського походження. А тому назва одного з племен Германії була автором ужита для окреслення релігійної ересі. Крім того свідчення про те, що для автора його імперія лишається Римською можна побачити навіть у географічних назвах представлених у «Хроніці».

В епізоді, коли 1185 р., імператор Ісаак II Ангел збирається в похід супроти повсталих болгар, автор їх так не називає. Для окреслення терен Болгарії Хоніат використовує назву Мізія. Повстанці для нього також мізіїці [8, с. 21]. Це ілюструє зокрема те, що історіограф навіть у кінці XII ст. вважав свою державу не просто наступницею Риму, а самою Римською імперією. Болгари ж відповідно (у той час групи слов'янських та тюркських племен об'єднаних спільною територією на Півночі Балкан), хоч і етнічно не близькі грекам все одно є жителями ромейської (римської) провінції. Хоча в інших місцях автор використовує не лишень термін «мізіїці» називаючи воїнів під проводом Івана та Асеня валахами [8, с. 44].

Георгій Акрополіт, який не був свідком повстання Петра й Асеня, а свою «Історію» закінчував вже після відвоювання Константинополя ставився до болгар по іншому. Автор згадує про те, що цей народ був підкорений Васи́лієм Болгаробійцем. Однак для Акрополіта їх територія не Мізія, а болгар не частина імперії, а її данники [1, с. 55]. Тут ми бачимо те, що в

Імперії РOMEїв, яка відродилася після 57-річного вигнання вже вважалося певно не приємною, однак усталеною істиною – колишні частини імперії, Болгарія зокрема, незалежні держави. «РOMEї» ж відповідно вже не абстрактне поняття, а основний етнос в «Імперії у вигнанні» та відновленій Візантії. Що, в цілому було прийнято і наступними історіографами. Відповідно ми можемо сказати, що тоді саме у греків прокинулося самоусвідомлення себе як народу, що відповідно відбилося і у праці Акрополіта. Та спостерігаємо, що історіограф пише з більш лояльним і менш імперським ставленням до сусідів, які почасти виступали не лише ворогами, а й союзниками рOMEїв у війні. Прикметно, що Акрополіт, як державний діяч не критикує ситуативні зносини василевсів із державами хрестоносців та Заходом, які в той час не припинилися, а набули першочергового значення. Про таку дипломатичну ситуацію свідчать навіть спроби Нікеї повернути Константинополь через церковну унію [7, с. 106-107].

Спільним для обох авторів можна відмітити те, що хрестоносці (латиняни) не були для авторів єдиною масою. Хоніат розділяв за походженням європейських воїнів, [8, с. 33-34] як і Акрополіт [1, с. 48]. Що правда останній в подальшому нечасто ділив тих, хто зазвичай був йому ворогами, за етнічною ознакою, обмежуючись терміном латиняни (католики, носії латинської віри, священники яких говорили латиною). Обоє авторів завершували свої твори вже після Четвертого хрестового походу, а тому схизму відчували сповна. Для рOMEїв католицька віра стала якщо не абсолютно ворожою то принаймні чужою.

Отже, загалом після Латинського завоювання сама держава у якій живуть хроністи стала по іншому сприйматися. Якщо для Нікити Хоніата це була Римська Імперія то для Акрополіта Імперія РOMEїв. У останнього вже не має зверхнього ставлення до інших народів, для нього як державного чиновника вони вже не варвари, а потенційні союзники почасти рівні по силі, або й потужніші за Візантію. Василевси і правляча еліта перестають остаточно у XIII ст. розглядати все узбережжя Середземного моря, як сферу свого потенційного впливу. А відповідно також держави, які постали на території колишніх провінцій Римської Імперії, вже не є «тимчасово втраченими територіями», а потенційними союзниками або ворогами (Болгарія та Іконійській Султанат). Хоча рOMEйські автори (Акрополіт у тому числі) навіть у добу Пізньої Візантії ніколи не скупилися на негативні прикметники описуючи сусідів.

Про зміни в стилі написання можемо говорити також. В очі кидається навіть об'єм робіт. Георгій Акрополіт, що був свідком і учасником багатьох подій написав менш розлого про події в Нікейській імперії протягом 57 років, аніж Нікіта Хоніат про менш ніж двадцятирічне правління Ангелів. Звичною манерою для історіографа до Латинського завоювання була насиченість епітетами, посиланнями на античні міфи, літературу та Святе Письмо. Освічений літератор у Візантії не творив коротко й лаконічно, навпаки – розлогість думки, вважалася ознакою великого розуму. У Акрополіта відсилки присутні також, однак текст вже не настільки переобтяжений. Його в тій чи іншій мірі наслідували й пізніші автори. Певно тут можемо простежити як і вплив західної традиції, так і прискорення історичного часу для рOMEїв, в цілому. У XIII ст. протягом 57 років у Нікейській імперії постійно відбувалися певні події, зміни імператорів, розширення кордонів, укладання та розірвання союзів, а також масштабні та приграничні війни. Вочевидь не лише для автора «Історії», а й для всіх рOMEїв час став рухатися швидше.

Варто звернути увагу на стиль написання ще й в іншому аспекті. Загалом для історіописання Візантії була характерна тенденційність – прославляння правителя за часів якого писався твір. Тут автори, в цілому, схожі. Відверто кажучи, об'єктивно вони могли оцінювати лишень тих хто правив не при їхньому житті, або принаймні задовго до часу написання твору. Зокрема Георгій Акрополіт задав моду упередженого ставлення серед хроністів до Феодора II Ласкаря, оскільки той продовжив політику батька усуваючи знатних за походженням від впливу на державні справи [1, с. 97]. Крім того тут автор «Історії» демонструє характерну рису тодішніх аристократів рOMEїв – віру й переконання у своїй вищості (наслідок закритості цієї групи). Процес закриття соціальних ліфтів почався ще в добу Комнінів, у Нікейській імперії через потреби виживання держави імператори почали допускати

талановитих вихідців із простолюдинів на вищі державні й церковні посади. Зокрема, у вищезгаданому епізоді Акрополіт висловлює майже неприкрите невдоволення, що до обрання Арсенія Авторіана Патріархом (звичайного монаха, людину з простого народу) [1, с. 97]. Зазначає Жаворонков у передмові до перекладу «Історії» Акрополіта, те що для автора і суспільства у XIII ст. поняття знатності стало асоціюватися з походженням, а не з багатством, становищем чи особистими якостями [1, с. 32]. Це, звичайно, була тенденційність правління Палеологів. У цьому плані в був навіть у опозиції до Нікейського двору близького простонароддю [4, с. 494]. До правління Ласкарів і після аристократія була закритим колом для знатних родин, і потім відсутність конкуренції «з низу» призвела до того, що еліта почала саме себе знищувати.

У порівнянні з твором Хоніата можемо простежити досить цікаву стилістичну зміну. Акрополіт зробив історію більш живою додаючи цікаві вставки у сюжет. Зокрема детальний опис поединку Феодора I та султана Ятатіна радше схожий на витяг із героїчного епосу, аніж із хроніки [1, с. 54]. Досить чуттєвий і натуралістичний опис апокаліпсичного удару, та останніх днів життя Іоанна III Дуки Ватаца [1, с. 95-96]. Також свого роду «приправою» до історії слугує епізод невдалої втечі Дмитра Ангела від чоловіка своєї коханки [1, с. 81]. У праці Акрополіта стислість, змістовність та дотепність поєднуються. Автор хоч і виходить з християнських позицій про боже провидіння, однак приділяє значну увагу внутрішньому світу людей. Це робить його близьким до візантійських гуманістів.

Для ілюстрації творчого таланту Акрополіта можемо звернутися до його поезії. Там як і в історіографії досить відчутні зміни і певною мірою західні впливи. Зокрема звернемося до епітафії на смерть імператриці, дружини Іоанна III Дуки Ватаца Ірини Ласкарь в перекладі С. С. Аверінцева:

Во цвете лет девических судьба дала мне разделить и ложе, и владычество
С таким супругом!
И с ним я сочеталась, с юным – юная,
И по любви взаимной мы в одно слились
Связало нас законное супружество,
Но крепче страсть связала обоюдная;
Супружество смесило нас в едину плоть,
Любовь же душу нам дала единую!
Да, я любила крепко, он – еще сильнее,
Да, я дарила радость и брала ее,
Он был мне дорог, как очей сияние,
Но я ему дороже, чем сияние глаз,
Усладой духа, сердца подкреплением!
Да, в том как щедро этот был украшен брак,
Душа и плоть имели долю равную [2, с. 199].

Саме цю епітафію С. С. Аверінцев вважав піком прояву таланту письменника в Акрополіта [3, с. 199]. Тут зустрічається досить нечасте оспівування земного і небесного кохання в досить реалістичній та чуттєвій манері. Автор поринув у внутрішній світ своєї героїні в її емоції та пристрасті. Тож маємо твір що радше схожий на любовну лірику доби Відродження, аніж на середньовічну царську епітафію.

Отже, спостерігаємо суттєві стилістичні зміни в історіописанні після відправлення Візантії у вигнання, у тому числі доповнюючи картину іншими творами середини доби Латинського завоювання. Історична оповідь у 13 столітті стала більш живою та насиченою аналізом вчинків людей, їх емоцій, переживань, виховання. Порівнюючи твори Хоніата та Акрополіта можна й простежити шлях ромейської культури до гуманізму. Певно такого роду зміни виникали й під впливом західноєвропейської культури, бо місцями «Історія» нагадує лицарський роман з досить детальними описами. У Нікіти Хоніата оповідь є більш абстрактною. Фактично лишень в кінці свого твору, описуючи оборону та падіння

Константинополя і втечу жителів, автор широко переживає події та не забуває згадати про себе як свідка подій та біженця [8, с. 133-138]. Досить детальний та насичений опис цієї події став каноном для наступних ромейських історіографів. Вочевидь те, що останні частини праці Хоніата описували події, які були автора прижиттєвими робить твір в останніх главах більш стилістично близьким до продовження написаного Акрополітом. Однак лишень в описі падіння Константинополя Хоніат досягає піку емоційності, що не дивно, оскільки автор став світком цієї переломної для історії події.

Отже, доба Латинського завоювання Константинополя (1204 – 1261) була часом великої політичної та економічної кризи на просторі Візантії, наслідки якої були відчутні аж до знищення Імперії Ромеїв турками-османами 1453 р. Однак, саме складнощі спонукали грецькі держави, насамперед Епірське царство та Нікейську імперію, до розвитку, реформ, аналізу помилок минулого. Крім того в культурній сфері почався процес ознайомлення із Західною традицією.

Такі переломні події свого часу не могли не зчепити всіх сфер життя греків. Із вищезгаданих грецьких держав саме Нікейській імперії судилося стати спадкоємицею Імперії Ромеїв. Зокрема втрата столиці змістила у Малу Азію на півстоліття мистецькі центри [10, с. 210-211]. І якщо зміни у політичній та економічній сфері привнесені за правління роду Ласкарів були демонтовані Палеологами то культурні впливи доби Латинського завоювання не зникли, ставши в майбутньому основою Візантійського гуманізму, а отже і початків доби Відродження у Європі.

І досить яскраво може проілюструвати саме порівняння двох офіційних хронік Нікити Хоніата та Георгія Акрополіта хронологічно досить близьких одне одній. Якщо перший автор ще притримується досить традиційних уявлень про Імперію Ромеїв, то «Історія» другого вже відображає нові політичні реалії та певною мірою нову самосвідомість греків. Однак, можемо спостерегти те, що чим ближче хронологічно оповіді двох історіографів тим більше вони схожі. Георгій Акрополіт хоч і щедрий на негативні характеристики сусідніх балканських держав все ж сприймає як ледь не рівних Ромейській державі потенційних союзників чи ворогів. Сусіди вже є не лише звичними варварами, а слово «ромей» поступово стає етнонімом. Якщо раніше це було абстрактне означення підданства імперії, або конфесійної приналежності то після Четвертого хрестового походу кордони грецьких держав на просторі колишньої єдиної Візантії стали співпадати значною мірою з етнічними межами.

Якщо для Нікити Хоніата основним засобом художнього забарвлення історичної оповіді були цитати Святого Письма та античних класиків то для Георгія Акрополіта – переживання людей, гострість сюжету або ж комічні історії. Звичайно непотрібно зводити до абсолюту вищеозначені характерні риси розглянутих творів. Оскільки у «Хроніці», як вище згадувалося є моменти куди автор додав власні переживання, а для історіографа доби Нікейської імперії успіх у справі відродження Візантії Боже провидіння. Та зміни відчутні. Особливо коли, як згадано вище, звернутися для складення повної уяви до більш особистісних творів Акрополіта. До того ж близькість «латинського світу» хоч і ворожого дає про себе знати. Зокрема не можна не помітити, що в багатьох місцях «Історія» нагадує героїчний епос чи то лицарський роман. З'являються в оповіді описи і досить детальні, порівняно з «Хронікою», де словесна ілюстрація трапляється не часто, винятки стосуються того свідком чого автор був особисто. Стилiстична відмінність полягає і в об'ємі написання твору. Традиційно короткий виклад подій не був характерний для історіографів, розлога думка вважалася ознакою розуму й освіченості. Акрополіт же спробував подати історію нерозлоге (ні в якому разі не коротко) і цікаво. Наслідком чого стала насиченість оповіді.

Тож, в цілому, твори «Хроніка» та «Історія» двох видатних історіографів Нікити Хоніата та Георгія Акрополіта, відповідно, дають уявлення не лише про зміни в уявленні правлячих еліт, а й ілюструють зміни у культурі загалом. Саме в порівнянні ми побачили пришвидшення історичного часу після Латинського завоювання, зміни у ставленні до сусідів і до ромеїв, зміну

у сприйнятті Імперії РOMEїв, а також, звичайно, зміни стилю написання історіографічних творів.

1. Георгий Акрополит. История / Пер. вступ. ст., комм, и прил. П. И. Жаворонкова; Отв. ред. Г. Г. Литаврин. – СПб.: Алетейя, 2005. – 415 с.
2. Георгий Акрополит. Эпитафия на смерть Ирины Ласкарь/ Пер. С. С. Аверинцева. Цит. за: Удальцова З. В. Византийская культура. – М.: Наука, 1988. – 199 с.
3. Удальцова З. В. Византийская культура. – М.: Наука, 1988. – 288 с.
4. Успенский Ф. И. История Византийской империи / Упоряд. Л. В. Литвинова. – М.: Мысль, 1997. – 829 с.
5. Карпов С. П. Латинская Романия. – СПб.: Алетейя, 2000 – 256 с.
6. Культура Византи. Том 3. XIII – первая половина XV веков. / под. ред. Литаврина Г. Г. – М.: Наука, 1991 – 640 с.
7. Хвосткова К. В. Византийская цивилизация как историческая парадигма. – СПб. Алетейя. – 2009. – 207 с.
8. Жаворонков П. И. Никейская империя и Запад // Византийский временник. – 1974. – № 36. – С. 100-121.
9. Никита Хониат. История, начинающаяся с царствования Иоанна Комнина. Том 2 / Пер. под. ред. проф. Н. В. Чельцова при С-Петербургской Духовной Академии. СПб., 1860-1862. – 177 С. Адаптированный перевод. [электронный ресурс. Режим доступа: www.hist.mus.ru/ER/Etext/Xoniati/]
10. Лихачева В. Д. Искусство Византии IV-XV вв. – Л.: Искусство, 1981. – 310 с. с ил.

В статье рассматривается византийская летописная традиция конца XII – середины XIII вв. на примере произведений Георгия Акрополита и Никиты Хониата. Проанализированы изменения в традиции историографии, отражающие политические и идеологические взгляды авторов на влияние латинского завоевания.

Во времена античности и средневековья история была, своего рода, видом искусства. Хроники часто демонстрировали изменения в сознании и историческую память о знати или нации. Начало XIII в. стало болезненным опытом для византийских греков, но дальнейшие события показали, что кризис дал толчок в развитии, способствующий восстановлению полной государственности. Византия и Западная Европа встретились в сокрушительной войне, чтобы создать новое политическое, экономическое и культурное пространство. Силовые центры были перенесены из столицы в города. Аналогичная ситуация произошла с развитием искусства, науки и культуры в целом. Близость двух миров (романская и латинская) не была дружественной, но эти культурные пространства неизбежно влияли друг на друга. Западный мир познакомился с достижениями византийской культуры и сохранившимися произведениями древних авторов. В то же время, было оказано влияние на культуру римлян с западной стороны. Византия ощутила на себе раскол Церкви, произошедший в 1054 г. только в 1204 г. Под влиянием Запада стиль письма литературных произведений изменился.

В статье рассмотрены изменения в летописях на примере сравнения двух авторов – Никиты Хониата и Георгия Акрополита. Первый написал свою «Хронику» до латинского завоевания, но завершил ее после падения Константинополя в 1204 г., свидетелем которого он стал. Акрополит был государственным деятелем и служил в Никейской Империи у Иоанна III, Теодора II и Михаила VIII Палеолога. Его работа, не имеющая названия (в историографии названа просто «История»), служит наиболее полным источником истории Византии в 1204-1261 гг.

В целом, произведения «Хроника» и «История» двух выдающихся историографов Никиты Хониата и Георгия Акрополита, дают представление не только об изменениях в представлении правящих элит, но и иллюстрируют изменения в культуре в целом. Именно в сравнении мы увидели ускорение исторического времени после Латинского завоевания, изменения в отношении к соседям и к ромеям, изменение в восприятии Империи Ромеев, а также, несомненно, изменения стиля написания историографических произведений.

Ключевые слова: историография, историограф, хроника, античная литература, стиль, империя, Никита Хониат, Георгий Акрополит

Byzantium tradition of chronicles the end XIIth – middle of XIIIth century is considered in this article, on example of the works of George Akropolites and Niketas Choniates. The changes, which reflect political and ideological outlook of authors and influence of Latin Conquest, have been analyzed here.

History was a kind a genre of art in the times of antiquity and the Middle Ages. Chronicles have often demonstrated changes in imagination and the historical memory of nobility or nation. The beginning of the XIIIth century became a painful experience for the Byzantine Greeks, but further events showed that the crisis gave birth to development that help strength to the restoration of a complete statehood. Byzantium and Western Europe met in a crushing war to create a new political, economic and cultural space. The power centers were moved from the capital to places. A similar situation occurred with the development of art, science and culture in general. The proximity of the two worlds (Romanesque and Latin) was not friendly, but these cultural spaces inevitably influenced each other. The Western world became acquainted with the achievements of the Byzantine culture and the surviving works of ancient authors. At the same time, there was the influence on the culture of the Romans from the West side. Byzantium truly felt the Church's schism in 1054 exactly in the year 1204. The style of writing literary works changed under the influence of the West.

We will consider changes in writing the chronicles by comparing the two authors of Nicetas Choniates and George Akropolites. The first wrote his "Chronicle" before Latin conquest, but completed it after the fall of Constantinople in 1204, which he witnessed himself. Acropolis was a statesman and was in service in the Nicene Empire at John III, Theodore II and Michael VIII Palaeologus. His work without a title (in historiography called "History") serves as the most complete source for the history of Byzantium in 1204–1261.

Example of the Nicetas Choniates' work we can observe a relatively frequent appeal to the biblical tradition and to the ancient literature and mythology. The political representations of the authors of the chronicles differed significantly. It is no secret that the person according to the Basilean state's laws and under conditions of subordination of the authority of the spiritual secular, were given certain sacred meanings. The Romans (Byzantium Greeks) in the minds of lords and neighbors were not ethnos, but rather subjects of the empire. These were the Romans. For foreigners, this could have been a religious sign, when they were divided into "Armenians" and "Romans" according to their beliefs. This and a number other things illustrated the main role of old Byzantium tradition in the Nicetas Choniates' work.

After the Latin conquest the state, in which the chronist lived, has been perceived differently. George Akropolites perceives neighbors almost equal to the Romanian state, as potential allies or enemies. If earlier (in XIIth century) it was an abstract definition of the citizenship of the empire, or denominational affiliation, then, after the Fourth Crusade, the borders of the Greek states in the space of the former Byzantine Empire began to coincide largely with ethnic borders. George Akropolites in his work appeals to emotional human stories in order to entertain the reader more often than references to the Bible.

Key words: historiography, historiographer, chronicle, ancient literature, style, empire, Nikita Honiat, Georgiyi Akropolit

1. Georgiyi Akropolit. Istorija. Per. I vctup., comm. i pril. P. I. Javoronkova; Otv. red. G. G. Litavrin. St. Petersburg: Aleteya, 2005. 415 p.
2. Georgiyi Akropolit. Epitafia na smert Iriny Laskar. Per. S. S. Averintseva. Cited by: UDALTSOVA. Z. V. Vizantiyskaya kultura. Moscow: Nauka, 1988. p 199-200.
3. Udaltsova. Z. V. Vizantiyskaya kultura. Moscow: Nauka, 1988. 288 p.
4. Uspenskii F. I. Istorija Vizantiyskoyi imperiyi. Uporyad. L. V. Litvinova. Moscow: Mysl, 1997. 829 p.
5. Karpov S. P. Latinskaya Romaniya. St. Petersburg: Aleteya, 2000. 256 p.
6. Hvoshtkova K. V. Vizantiyskaya Tsivilizatsia kak istoricheskaya paradigma. St. Petersburg: Aleteya 2009. 207 p.
7. Javoronkov P. I. Niceyskaya imperiya i Zapad // Vizantiyskiyi vremennik. 1974. № 36. p. 100-121.
8. Nikita Honiat. Istoriya, nachinaushhayashha s tsarstvovaniya Ioanna Komnina. Vol. 2. Per. pod red. prof N. V. Cheltsova pri Sanct-Peterburgskoyi Duhovnoyi Akademiyi. St. Petersburg. 1860-1862. 177 p. [Electronic resource. access code: www.hist.mus.ru/ER/Etext/Xoniat/]
9. Kultura Vizantiyi. Vol. 3. Pod red. G. G. Litavrina. Moscow: Nauka. 1994. 640 p.
10. Lihacheva V. D. Iskustvo Vizantiyi IV-XV vv. Leningrad: Iskustvo. 1981. 310 p. with pictures.